

IJTIMOYIY TARMOQLARDA ADABIY TIL ME'YORLARIGA E'TIBOR
QARATISH MASALASI

Buzrukxonova Farog'atxon Munavarovna

Yangi asr universiteti Tillar kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til me'yorlariga rioya qilish masalasi, uning lingvistik, ma'naviy va madaniy ahamiyati tahlil qilinadi. Bugungi axborotlashgan jamiyatda ijtimoiy tarmoqlar nafaqat muloqot vositasi, balki jamoatchilik fikri, til madaniyati va yozma nutq shakllanadigan asosiy maydonlardan biriga aylandi. Shu sababli mazkur muhitda qo'llanilayotgan tilning sifati, imlo qoidalariga amal qilish, uslubiy aniqlik va adabiy me'yorlarni saqlash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada ijtimoiy tarmoqlardagi til qo'llanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar, adabiy til me'yorlaridan chetlashish sabablari, bunday holatlarning yoshlar nutqi va umumiy til madaniyatiga ta'siri hamda muammoni bartaraf etishning ayrim yo'llari yoritiladi. Tahlil natijasida ijtimoiy tarmoqlarda adabiy tilga e'tibor qaratish nafaqat filologik, balki ijtimoiy-madaniy vazifa ekani asoslab beriladi.

Kalit so'zlar

ijtimoiy tarmoq, adabiy til, til me'yorlari, nutq madaniyati, imlo, uslub, ommaviy muloqot, yozma nutq, internet tili, lingvomadaniyat

Kirish

Hozirgi kunda ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining ajralmas qismiga aylanib ulgurdi. Telegram, Instagram, Facebook, X, YouTube, TikTok va boshqa platformalar orqali odamlar axborot almashadi, fikr bildirishadi, munosabat o'rnatadi, jamoatchilikka murojaat qiladi va turli mavzu yuzasidan bahs-munozara yuritadi. Ilgarigi davrlarda ommaviy matnlarni asosan jurnalistlar, yozuvchilar, olimlar yoki rasmiy tashkilotlar yaratgan bo'lsa, bugungi kunda deyarli har bir foydalanuvchi ommaviy axborot yaratuvchisiga aylandi. Bu esa tildan foydalanish madaniyatiga bo'lgan mas'uliyatni yanada oshirdi.

Adabiy til millatning umumiy madaniy boyligi, fikr ifodasining me'yorlashgan shakli va ijtimoiy muloqotning eng muhim vositasidir. U imlo, talaffuz, lug'aviy tanlov, grammatik qurilish va uslubiy aniqlik kabi me'yorlarga tayanadi. Ijtimoiy tarmoqlar esa tezkorlik, qisqalik, norasmiylik va ko'pincha erkin ifoda muhitini yaratadi. Natijada ana shu ikki holat — adabiy me'yor va erkin internet muloqoti o'rtasida muayyan ziddiyat yuzaga keladi. Mana shu ziddiyatni o'rganish, uning sabab va oqibatlarini

tahlil qilish, ayniqsa, yoshlar nutqiga ta'sirini baholash bugungi kunda muhim ilmiy va amaliy masalalardan biri hisoblanadi.

Ijtimoiy tarmoqlar — yangi nutqiy muhit

Ijtimoiy tarmoqlarning asosiy xususiyatlaridan biri — ularning tezkor va ommaviy xarakterga ega ekanidir. Foydalanuvchi ko'p hollarda matnni chuqur tahrir qilmasdan, tezda joylashtirishga intiladi. Bu jarayonda imlo, tinish belgilari, uslubiy aniqlik yoki grammatik to'g'rilikka yetarlicha e'tibor qaratilmasligi mumkin. Ayrim hollarda esa bu ataylab soddalashtirilgan yoki “zamonaviy” ko'rinishdagi yozish shakli sifatida qabul qilinadi.

Adabiy til me'yorlaridan chetlashish sabablari

Ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til me'yorlaridan chetlashishning bir necha asosiy sabablari mavjud. Birinchidan, tezkorlik omili. Foydalanuvchi xabar yoki fikrni tez yetkazishni maqsad qilib, matnning shakliy jihatlariga unchalik ahamiyat bermaydi. Natijada imloviy xato, so'z qisqartirish, tushib qolgan harflar yoki noto'g'ri grammatik qurilishlar tez-tez uchraydi.

Ikkinchidan, internet muloqotining norasmiylik xususiyati. Odamlar ijtimoiy tarmoqlarni ko'p holda shaxsiy va erkin muloqot maydoni deb qabul qilishadi. Shu sababli ular adabiy til talablarini majburiy qoida sifatida emas, balki ixtiyoriy holat sifatida ko'rishadi. Bu esa, ayniqsa, ommaviy sahifalarda, blogerlar nutqida va izohlar bo'limida yanada yaqqol namoyon bo'ladi.

Uchinchidan, til madaniyati va savodxonlik darajasining turlichaligi. Barcha foydalanuvchilar ham til me'yorlarini bir xil darajada bilmaydi. Ayrimlar imlo qoidalaridan yetarlicha xabardor emas, boshqalar esa bila turib ham ularga amal qilishni zarur deb hisoblamaydi. Bu yerda tilga bo'lgan munosabat masalasi ham muhim o'rin tutadi. Agar inson tilni faqat axborot uzatish vositasi deb tushunsa, uning estetik, ma'naviy va madaniy qimmatini yetarlicha anglamasligi mumkin.

Ijtimoiy tarmoqlardagi tilning yoshlar nutqiga ta'siri

Ijtimoiy tarmoqlardan eng faol foydalanuvchilar, avvalo, yoshlar ekani ma'lum. Shuning uchun mazkur muhitdagi til qo'llanishi ularning nutqiy shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Agar yosh inson har kuni noqonuniy qisqartmalar, imloviy xatolar, qo'pol ifodalar yoki aralash nutqni ko'rayotgan bo'lsa, u asta-sekin shunday uslubni me'yor sifatida qabul qilishi mumkin. Bu esa maktab, oliy ta'lim, rasmiy yozishmalar va ilmiy faoliyatda ham til madaniyatining pasayishiga olib keladi.

Adabiy til me'yorlariga rioya qilishning ahamiyati

Ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til me'yorlariga amal qilish bir nechta muhim vazifani bajaradi. Birinchidan, bu axborotning to'g'ri va aniq yetkazilishini ta'minlaydi. Imlo va grammatik xato ko'p bo'lgan matn ko'pincha noaniqlikka, tushunmovchilikka yoki fikrning noto'g'ri qabul qilinishiga sabab bo'ladi. Adabiy til esa fikrning ravshan, mantiqiy va ta'sirchan ifodalanishini ta'minlaydi.

Muammoni bartaraf etish yo‘llari

Ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til me‘yorlariga e‘tiborni kuchaytirish uchun bir qator amaliy choralar zarur. Avvalo, maktab va oliy ta‘lim muassasalarida raqamli muhitda nutq madaniyati masalasiga alohida e‘tibor qaratish lozim. Faqat kitobdagi imlo qoidalarini o‘rgatish emas, balki ularni internet muloqotida ham qo‘llash zarurligini anglatish muhim.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlarda adabiy til me‘yorlariga e‘tibor qaratish bugungi kunda dolzarb lingvistik va ijtimoiy-madaniy masalalardan biri hisoblanadi. Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy muloqotning asosiy maydonlaridan biriga aylangan ekan, u yerda qo‘llanilayotgan tilning sifati jamiyat nutqiy madaniyatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Tezkorlik, norasmiylik va erkinlik internet muloqotining tabiiy xususiyati bo‘lsa-da, bu holat adabiy til me‘yorlarini mutlaqo chetga surish uchun asos bo‘lolmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Davlat tili haqida”gi Qonun.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. “O‘zbek tilining asosiy imlo qoidalari”ni tasdiqlash to‘g‘risidagi 339-son qaror.
3. Crystal, D. Language and the Internet. Cambridge University Press.
4. Crystal, D. Internet Linguistics: A Student Guide. Routledge.
5. Seargeant, P., Tagg, C. (eds.). The Language of Social Media: Identity and Community on the Internet. Palgrave Macmillan.
6. Tagg, C., Giaxoglou, K., Alexander, M. (eds.). The Routledge Handbook of Language and Social Media around the World. Routledge.